

41. Chykalenko Ye. Shchodennyk / Yevhen Chykalenko. – Т. II. – К., 2004.

42. Shelukhyn S. Ukraina – nazva nashoi zemli z naidavnishykh chasiv / S. Shelukhyn. – Drohobych, 1992.

43. Shkilnyk M. Ukraina u borotbi za derzhavnist v 1917–1921 rokakh. Spomyny i rozdumy. – Toronto, 1971.

44. TsDAVO Ukrainy. – F.1063. – Op.1. – Spr.1.

45. Tam samo. – F.1063. – Op.2. – Spr.2.

46. Tam samo. – F.1064. – Op.1. – Spr.6.

47. Tam samo. – F.1064. – Op.1. – Spr.7.

48. Tam samo. – F.1064. – Op.1. – Spr.35.

49. Tam samo. – F.2592. – Op.1. – Spr.32.

50. Tam samo. – F.2592. – Op.1. – Spr.67.

51. Tam samo. – F.2592. – Op.4. – Spr.16.

52. Tam samo. – F.3619. – Op.3. – Spr.2.

53. Tam samo. – F.3696. – Op.1. – Spr.69.

54. Tam samo. – F.3696. – Op.2. – Spr.553.

55. Tam samo. – F.3696. – Op.2. – Spr.562.

56. Tam samo. – F.3766. – Op.1. – Spr.55.

57. Tam samo. – F.3766. – Op.1. – Spr.98.

58. Tam samo. – F.3766. – Op.1. – Spr.99.

59. Tam samo. – F.3766. – Op.1. – Spr.101.

60. Tam samo. – F.3766. – Op.1. – Spr.102.

61. Tam samo. – F.3766. – Op.1. – Spr.291.

62. Tam samo. – F.3766. – Op.2. – Spr.8.

63. Tam samo. – F.3766. – Op.2. – Spr.20.

64. Tam samo. – F.3766. – Op.3. – Spr.1.

65. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. – F.581. – Op.1. – Spr.26.

66. Gazette de Lousanne. – 1920. – 15 octobre.

67. Grelka F. Die ukrainische Nationalbewegung unter deutscher Besatzungsherrschaft 1918 und 1941/42 / Frank Grelka. – Harrassowitz-Verlag, 2005.

68. Horak S. The First Treaty of World War I. Ukraines Treaty with the Central Powers of February 9, 1918 / Stefan Horak. – New-York: Columbia University Press, 1988.

69. Österreichisches Staatsarchiv (ÖStA). Hausund Hof Staatsarchiv (HHStA), I Politisches Archiv (PA). – Bd. 523. – Liase XLVII / 12 g: Geheimprotokoll vom 8.2.1918 betreffend die Teilung Galiziens und Bildung eines ukrainischen Kronlandes Ostgalizien–Bukowina, Februar. – August, 1918. – Z. 7611.

70. Remer C. Die Ukraine im Blickfeld deutscher Interessen. Ende des 19. Jahrhunderts bis 1917/18 / Claus Remer. – Frankfurt am Main, 1997.

71. Ukrainian Problems. A Collection of Notes and Memoirs Etc. Presented by The Ukrainian Special Diplomatic Mission in London to the British Foreign Office, Ministers and other Persons and Institutions. – London, 1919.

72. Lokal Anzeiger. – 1918. – 1. Juli.

73. Fosishe Zeitung. – 1918. – 30. Juli.

Hai-Nyzhnyk P. P., Doctor of Historical Sciences, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences, Head of the Department of Historical Studies at the Research Institute of Ukrainian Studies (Ukraine, Kyiv), Hai-Nyzhnyk@ukr.net

Ukrainian diplomacy in Germany in 1918: foundation and activities of the Embassy of the UPR and the Ukrainian State in Berlin

The activity of Ukrainian diplomats in Germany and the process of the establishment of the Embassy of Ukraine in Berlin are explored. The role in the Ukrainian diplomatic history of Ukrainian ambassadors O. Sevryuk and F. Shteigel, the Minister of Foreign Affairs of the Ukrainian State D. Doroshenko is analyzed. The official visit of Hetman of all Ukraine P. Skoropadsky to Germany is covered.

Keywords: history of diplomacy, Embassy of Ukraine in Germany, Shteigel, Skoropadsky, Ukrainian State.

* * *

УДК 94(436):81 «18/19»

Казакевич О. М.,

кандидат історичних наук, доцент, докторант
кафедри історії та етнополітики, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), o.kazakevich@gmail.com

Українська мова в національній політиці Австро-Угорської імперії

Досліджено мовну політику Австро-Угорської імперії та особливості її реалізації щодо української мови на території Галичини, Буковини та Закарпаття. Для розкриття теми було застосовано історичний, порівняльний, статистичний та етнополітологічний методи досліджень. Мовна політика Цислейтанії та Транслейтанії окрім спільного положення задекларованого у 19 статті Конституції 1867 р. про гарантії розвитку усіх мов імперії базувалася на місцевих законодавчих документах і мала відмінності у двох частинах монархії. Статус української мови в межах імперії визначався як «красва мова», що дозволяло вживати її у різних мовленнєвих сферах, у першу чергу пов'язаних з побутовим використанням та у культурно-освітній практиці, тобто в освіті, науці, видавничій справі, театральному житті. Поліетнічний склад населення імперії спричинив до поширення кількомовної компетенції серед населення Галичини, Буковини і Закарпаття. Офіційна мовна політика Цислейтанії у порівнянні з Транслейтанією останньої чверті XIX – початку XX століття характеризувалася більш лояльними щодо української мови засадами.

Ключові слова: Австро-Угорська імперія, мовна політика, українська (русинська, рутенська) мова, красва мова, урядова мова, Австро-Угорська Конституція 1867, толерантність, мадяризація.

Австро-Угорська монархія – єдина дуалістична імперія Європи модерної доби, утворена як досягнутий компроміс між Австрією та Угорщиною у 1867 р. на чолі з династією Габсбургів. Уже сам процес її народження (Австро-Угорський компроміс) заклав підвалини майбутньої національної політики імперії в культурному та мовному питанні. Одна із найбільших і найвпливовіших європейських держав другої половини XIX – початку XX століття об'єднувала у своєму складі більше 20 етносів, жоден з яких не мав суттєвої чисельної переваги. В Дуалістичній імперії станом на 1910 р. німців нараховувалося приблизно 23% (12 млн.), угорців 19% (10 млн.), румунів 6% (3 млн.), слов'ян 45% (23,5 млн.), інших етносів – 5% (2,5 млн.) [13, с. 256]. Необхідність врегулювання можливих етнічних взаємонепопорозумінь спонукала владу проголосити рівноправність усіх народів імперії.

Одними із перших праць присвячених правому становищу української мови в Австро-Угорській імперії стали роботи українських правників кінця XIX – початку XX століття, зокрема, опублікована у 1896 р. робота К. Левицького «Про права руської мови» [6]. Серед сучасних досліджень стосовно мовної політики Австро-Угорської імперії, у тому числі й щодо української мови, варто виділити колективну монографію «Diglossia and Power. Language Policies and Practice in the 19th Century Habsburg Empire» [21]. Правовий статус української мови та її використання у судочинстві Австро-Угорської імперії розглядали вітчизняні учені-правники М. Гаврецька [1; 2; 3], О. Кондратюк [5], В. Марковський [8]. Мовну політику Австро-Угорщини, й зокрема її реалізацію на Закарпатті дослідили С. Черниченко, Ч. Фединець, А. Генці [16; 17]. Окремі аспекти мовної політики імперії та процесу мадяризації у другій половині XIX – на початку XX століття розкрито у монографії «Закарпаття в етнополітичному вимірі» [4]. Аналізу мовної ситуації на Буковині у другій половині XIX – на початку XX століття присвячена дисертаційна робота

Л. Ткач [14; 15], статті О. Огуя [10; 11]. У зазначених працях питання української мови в національній політиці Австро–Угорської монархії досліджене переважно у регіональному вимірі. Водночас комплексний аналіз засад мовної політики Дуалістичної імперії, порівняння її реалізації в Австрійській (Цислейтанії) і Угорській (Транслейтанії) частинах дозволить всебічно висвітлити окреслену проблему та виявити особливості її проведення саме щодо україномовного населення імперії.

Традиційно дослідники відзначають, що етнополітику імперії Габсбургів характеризував курс, спрямований на досягнення міжетнічних компромісів та збереження багатокультурності [9, с. 305]. Відповідно до 19 статті Конституції від 21 грудня 1867 року Австро–Угорської монархії у державі гарантувалося непорушне право кожної народності на збереження і розвиток своєї національності і мови; визнавалася рівноправність усіх місцевих мов у школі, в урядуванні й публічному житті; передбачалося, що в місцевостях, у яких проживає декілька народностей публічні навчальні заклади повинні облаштовуватися таким чином, щоб «без використання примусу до навчання другої місцевої мови, кожна з тих народностей отримала необхідні засоби для здобуття освіти своєю мовою» [30, с. 494].

Таким чином, Конституцією проголошувалася толерантність у мовному питанні й було задекларовано демократичні права для носіїв усіх мов. Однак реалізація мовної політики Австро–Угорської монархії базувалася й на інших законодавчих документах. Різним в імперії також був правовий статус мов її мешканців. Як зазначає В. Марковський, «у законодавстві Австрії (згодом Австро–Угорщини) витворилася термінологія для визначення статусу, у якому існує «право мови» певної нації. Мова титульної нації – «це мова державних законів, автентичного тексту законів»; «краєва мова» або «вживана в краю» – це мова національних меншин імперії; мова «урядова», «мова внутрішнього користування», «мова зовнішнього користування», «рідна мова», «матірня мова» – усе це поняття, що мали різний за сутністю політико–правовий зміст у нормативно–правових актах» [8, с. 50]. В Дуалістичній імперії дві мови виконували функцію державної: німецька – в Транслейтанії та угорська – в Цислейтанії. У Галичині українська та польська мови отримали статус краєвих мов у 1850 р. Правовий статус польської мови зріс до «мови урядової» у 1869 р., у зв'язку з прийняттям Розпорядження від 5 червня 1869 р. стосовно урядової мови у Королівстві Галіції і Лодомерії (Володимирії). Водночас статус української мови залишився незмінним, вона й надалі була «мовою краєвою».

Аналізуючи політику Габсбургської монархії щодо української (рутенської, русинської – ця назва використовувалася у офіційних документах) мови варто зважати на різні чинники її формування. Один із них полягав у тому, що поряд із кордонами Австро–Угорщини проживав багатомільйонний україномовний народ у складі конкуруючої на міжнародній арені Російської імперії. Іншим чинником було те, що у межах самої Дуалістичної монархії українці були розділені між Австрійською імперією та Угорським королівством, а відтак на їхньому становищі позначалося політичне протистояння Відня і Будапешта, при цьому кожна зі столиць мала власне бачення засад етнонаціональної та мовної політики. Станом на 1910 р. носіїв угорської мови, як рідної в Угорському королівстві, до складу якого входило Закарпаття налічувалося 48,12% (10050575) населення [24, с. 275–276], тоді як представників німецькомовної спільноти в Австрійській частині імперії, до складу якої входили Галичина й Буковина, було 35,58% (9950266) [19, с. 59*]. Суттєва чисельна перевага угорців давала їм можливість більш впевнено реалізовувати накреслений владою проект побудови «великої угорської нації», яка мала об'єднати усе, в тому числі неугорськомовне населення королівства, й поступово інтегрувати його до єдиного угорського культурного та мовного простору. Українську (русинську) мову офіційний Будапешт вважав відмінною від російської, водночас угорські філологи не бачили підстав відокремлювати діалекти русинів Угорщини від української [17, с. 30].

Бажання уникати конфліктів на етнічному ґрунті спонукало Відень до проведення толерантної політики щодо краєвих мов у цілому, яка базувалася на декларованому Конституцією рівноправ'ї мов імперії. Водночас, мовні протиріччя могли використовуватися центральною владою в якості інструменту для збереження контролю над ситуацією у краї. Прикладом може бути мовна ситуація в Галичині, особливо після надання польській мові статусу урядової. Носії польської мови склали 58,2% населення регіону, тоді як частка українськомовного населення сягала 40% (таб.1). Демографічна та, значною мірою, економічна перевага польської громади призводила до стрімкої колонізації усіх сфер суспільного життя Галичини. Не випадково, Ян Феллерер називає період 1869–1914 років у Галичині «польським завоюванням» [23, с. 153].

Правові засади мовної політики монархії Габсбургів у Галичині визначали законодавчі документи 1867, 1869, 1907 років. Крайовий закон «Про мову викладання в школах народних і середніх Королівства Галіції і Лодомерії разом з Великим Князівством Краківським»

Таблиця 1.

Розподіл населення Галичини за розмовною мовою (перепис 1910 р.) [20, с. 54–55]

Край	Мова				
	Німецька	Польська	Рутенська/ Українська	Інші мови	Всього
Галичина	90130	4670167	3208025	56202	8024524
	1,1%	58,2%	40%	0,7%	100%

від 22 червня 1867 р. передбачав, що право встановлення мови викладання у народних школах належить тим, хто їх утримує (ст.1). Якщо фінансування народної школи здійснюється коштом громади, вона сама має вирішувати питання щодо мови викладання, узгоджуючи своє рішення з крайовою шкільною владою (ст.2). Та мова, яка не набувала статусу мови викладання, все одно мала вивчатися як обов'язковий предмет шкільної програми. Починаючи з третього класу усіх вищих народних шкіл у якості обов'язкового предмету вводилася також німецька (ст.3). У середніх школах мова навчання мала визначатися засновником (ст.4), при цьому, якщо середня школа частково або повністю утримувалася з публічних фондів мовою її навчання встановлювалася польська. У середніх школах за бажання батьків могла бути введена польська мова у руських школах і руська в польських відповідно. При цьому, за вимогою батьків щонайменше 25 учнів крайова шкільна влада могла прийняти рішення про запровадження викладання нею додаткових предметів. Німецькомовними залишалися II гімназія у Львові й нижча реальна гімназія у Бродях (ст.5) [26, с. 21–23]. Положення цього закону зазнали змін у 1905 р. Зокрема, було визначено, що за поданням Крайової шкільної ради міністр освіти міг постановити, щоб в окремих середніх школах з польською мовою навчання вводилася руська мова як обов'язковий предмет й, навпаки, в руських школах – польська [27, с. 477].

Освітній закон 14 травня 1869 р. вирішення питання про мову навчання у школі і про вивчення красної мови доручав регіональній шкільній владі [12, с. 56]. Таким чином, в Галичині це повноваження переходило до Крайової шкільної ради, що розпочала свою роботу 24 січня 1869 р. Навчальні плани, введені розпорядженням Крайової шкільної ради від 7 березня 1893 р., зобов'язували педагогів навчати учнів другої красної мови таким чином, щоб вони досягли рівня володіння нею, як рідною [1, с. 46].

Розпорядження міністрів внутрішніх справ, віросповідань і освіти, юстиції, фінансів, торгівлі і сільського господарства, а також оборони краю і громадської безпеки щодо урядової мови в Королівстві Галиції і Лодомерії разом з Великим Королівством Краківським від 5 червня 1869 р. передбачало використання польської мови в краї органами виконавчої та судової влади у внутрішньому діловодстві й листуванні з не військовими органами влади та урядами [25, с. 67]. Німецька мова надалі мала використовуватися, зокрема, для урядових фінансових документів, пошти, телеграфу, а також промислових закладів, підпорядкованих центральному керівництву [25, с. 68]. Розпорядження Міністерства юстиції від 11 серпня 1869 р. №9973 звертало увагу вищого апеляційного суду у Львові на те, що «назви судових установ та написи в приміщеннях адміністративних будинків суду, на території юрисдикції якого мешкають українці, мають бути, окрім німецької і польської, також українською мовою; на подання та заяви, внесені українською мовою, мають бути рішення і ухвали, підготовлені тією ж мовою; документи про державну реєстрацію права власності на землю виготовляються мовою, якою була внесена заява про таку реєстрацію; крім того записи в книгах про реєстрацію права власності теж записуються мовою, якою внесена заява про реєстрацію права власності» [8, с. 57]. Цей документ дублював положення Розпорядження

Міністерства юстиції від 9 липня 1860 р. №10.340, яке визначало, що в судовому окрузі Галичини та Буковини польська і руська мови є «краєвими мовами» [8, с. 53, с. 57]. Згідно з розпорядженням 1860 р. судочинство мало здійснюватися тією мовою, якою було подано до суду подання або усну заяву, а органи судової влади були зобов'язані «в службових зносинах використовувати усно або письмово, під час судового процесу, зрозумілу для сторони мову» [5, с. 29; 8, с. 53]. Роз'яснення сенату 1876 р. передбачало можливість вносити подання та скарги у повітові суди «місцевою мовою». Це право зберігалось упродовж 10 років, а надалі було обмежене вимогою складати усі письмові матеріали судової справи державною мовою [5, с. 31].

Ситуація з мовою у адміністративних органах влади та судочинстві, яка склалася в Галичині була подібною, до тієї, що мала місце в деяких інших регіонах держави. Зокрема, після 1867 р. у Трієсті німецька, словенська та італійська мови мали статус краєвих мов, але в міській раді фактично використовувалася лише італійська. У судочинстві використання цих мов не завжди відповідало законодавству, адже італійська мова займала панівне становище, німецька зберігала свої позиції, а словенська більшою мірою почала використовуватися лише після 1900 р. [18, с. 103]. При цьому, дослідники зазначають, що центральна влада використовувала у Трієсті словенську мову як інструмент для послаблення впливу місцевої італомовної еліти [29, с. 25]. Аналогічну ситуацію можна спостерігати й у Галичині, де українська мова використовувалася для балансування впливу польськомовної еліти.

Питання забезпечення прав на використання української мови в Галичині порушувалося тогочасними українськими правниками перед місцевою крайовою владою та центральними органами влади на постійній основі, оскільки для цього були необхідні законодавчі підстави. На думку А. Дзядзьо «Державний Трибунал своїми рішеннями, які впроваджували в життя засади ст.19 Конституції не тільки впливали на перебіг процесів національного розвитку народів монархії Габсбургів, але також стабілізували внутрішньо-політичну ситуацію у багатонаціональній державі» [22, с. 143].

Закон «Про урядову мову автономних влад» від 9 квітня 1907 р. передбачав, що «внутрішньою урядовою мовою крайового Відділу є польська мова» (§ 1). Внутрішньою урядовою мовою повітових і громадських представницьких органів визначалася та мова, яка зазвичай вживалася цими органами, а її зміна могла бути впроваджена голосуванням трьох четвертей членів представництва (§ 2). Закон вимагав приймати подання та листи до органів влади польською, німецькою та руською мовою (§ 3), але відповіді надавати тією мовою, яку зазвичай вживає повітове представництво (§ 4) [28, с. 39–40].

У Буковині більшість населення розподілялася між двома мовними групами: українською та румунською (обидві мови мали статус краєвих). Значним також був відсоток німецькомовного населення (таб.2). Л. Ткач відмічає, що однією з особливостей мовного середовища Буковини була кількома мовна компетенція значної частини місцевого населення [14], володіння ним двома або трьома мовами [15, с. 521]. На думку О. Огуя в умовах багатомовності німецька розмовна мова Буковини

Таблиця 2.

Розподіл населення Буковини за розмовною мовою (перепис 1910 р.) [20, с. 54–55]

Край	Мова						Всього
	Німецька	Польська	Рутенська/ Українська	Румунська	Угорська	Інші мови	
Буковина	168779	36217	305222	273216	10389	6304	800127
	21,1%	4,5%	38,15%	34,15%	1,3%	0,8%	100%

(Buchenländisch; Bukowiner Deutsch; Bukowinerisch) стала мовою міжетнічної комунікації («Lingua franca») [11, с. 123].

Отже, у межах Австрійської частини Австро–Угорської імперії українська мова мала статус краєвої мови, що дозволяло їй вільно використовувати у більшості мовленнєвих сфер, вона була мовою науки й освіти, літератури, публікації періодичних видань, у тому числі вузькоспеціалізованих, а також перекладених законодавчих документів. Офіційний урядовий вісник, який виходив німецькою та польською мовою упродовж деякого часу виходив і українською. Документи опубліковані в польськомовному виданні «Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomerji wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem» (виходив із 1866 р.) в окремі роки перекладалися на німецьку та українську мови й публікувалися у «Віснику законів і розпоряджень крайових для Королівства Галиції і Лодомерії» [23, с. 153–154]. Українська мова в Галичині та Буковині використовувалася, хоч і обмежено, у судочинстві. Крім того, українською мовою можна було виголошувати промови в Австрійському парламенті.

Мовна політика Угорського королівства, до складу якого входило Закарпаття, переважно базувалася на Законі «Про рівноправність національностей» 1868 р., освітніх законах 1868, 1879, 1883 та 1907 років. У багатомовному Угорському королівстві 23% населення знали дві або більше мов, водночас більшість угорців, словаків, румун, русинів, сербів і хорватів, тобто 79, 46, 75, 86, 82 і 88% відповідно не говорили іншою мовою окрім своєї рідної [24, с. 281]. Згідно перепису 1910 р. населення Закарпаття включало у себе наступні етномовні групи: українців (русинів) – 55,54%, угорців – 30,66%, німців – 10,54%, румунів – 1,90%, словаків – 1,05% [17, с. 16].

25 листопада 1868 р. було прийнято Закон «Про рівноправність національностей» №XLIV. Згідно з його положеннями, мовою парламенту та головних установ була визначена угорська, однак закони також потрібно було видавати і мовами інших національностей (§ 1). У містах та селах мовою діловодства мала бути найбільш поширена мова (§ 21). Законом також надавалося необмежене право користуватися рідною мовою з місцевими органами влади, в судочинстві, освіті, церкві (§ 7, § 23, § 24) [17, с. 29; 24, с. 283]. Церква мала право вільно використовувати власну мову у веденні документації та у церковних судах, а також засновувати

початкові школи й обирати мову викладання у них [24, с. 283]. Положення закону зобов'язували державних службовців використовувати не тільки угорську мову, але й інші мови Угорського королівства. Місцеві чиновники повинні були володіти мовами національностей, що також входило в обов'язки суддів, вироки яких мали оголошуватися мовою, якою володів той, кого цей вирок стосувався [24, с. 283–284]. Державна влада мала право визначати мову навчання у школах, але з урахуванням забезпечення рідномовної освіти громадян, які проживають у значній кількості разом [24, с. 284]. Закон проголошував, що «... усі громадяни Угорщини, згідно з основними принципами Конституції, у політичному відношенні творять одну націю, неподільну єдину мадярську націю, її рівноправними членами є усі громадяни вітчизни, до якої б національності вони не належали» [4, с. 152]. Таким чином, закон 1868 р. декларував демократичні засади прав мов кожної національності в Угорському королівстві та можливостей їх використання, але водночас відображав ідеологічну концепцію єдиної угорської політичної нації. Дослідники наголошують, що «закон про національності 1868 р. мав суттєву ваду – відсутні були механізми його реалізації, гарантії його дієвості, що зводило нанівець ліберальний характер цього закону» [4, с. 153].

Один із найвагоміших напрямів реалізації засад мовної політики Угорського королівства був спрямований на освіту. Закон №XXXVIII 1868 року про народну школу і реформу освіти передбачав обов'язкову рідномовну початкову освіту для дітей у віці від 6 до 12 років у державних народних школах [4, с. 155]. Цей закон також гарантував церковним конфесіям право на відкриття початкових шкіл та вибір мови викладання у них. Підручники та «Газету для народних учителів» видавали сімома мовами, у тому числі й русинською. Щоправда, з середини 1870–х рр. газета друкувалася лише угорською [17, с. 39; 4, с. 155].

Характерною рисою державної мовної політики на Закарпатті в другій половині XIX та на початку XX ст. була поступова, але неухильна мадяризація. Маючи на меті створення єдиної угорської нації, влада Королівства намагалася звести відмінності між етнічними групами в регіоні до конфесійних. З цією метою вже у 1860–х рр. українське населення Закарпаття почали окреслювати термінами «мадяри греко–католицького обряду/ віри», «мадяри, що розмовляють по–руськи», «греко–католицький народ» тощо [7, с. 331]. Влада активно

намагалася ввести у церковному богослужінні угорську мову, запровадити в церковних книгах, молитовниках, а також у шкільному навчанні в церковних школах замість кириличного алфавіту латиницю [7, с. 327], щоправда, не всі подібні спроби завершувалися успіхом [4, с. 162].

У 1879 р. викладання угорської мови в усіх навчальних закладах народної освіти стало обов'язковим, а вчителі зобов'язані були на достатньому рівні володіти угорською мовою, щоб забезпечити викладання у молодшій школі [24, с. 288]. Було заборонено викладання у школах історії та географії мовами національних меншин [4, с. 162]. Водночас, у 1881 р. було скасовано іспит з русинської мови у випускних класах шкіл, а у 1889 р. обов'язкове вивчення руської мови у церковних школах [4, с. 162]. Відповідно до Закону №XXX 1883 року викладання угорської мови та літератури у середніх школах для учнів різних національностей стало обов'язковим [17, с. 39]. З 1891 р. законодавство передбачало обов'язкове знайомство дітей з державною мовою навіть у неугорських дитячих садках [17, с. 39].

З середини 80-х років XIX ст. важливу роль у реалізації політики мовної мадяризації відігравали угорські культурно-освітні товариства, зокрема, «Товариство поширення мадярської мови», «Усеугорське шкільне товариство», «Мадярський шкільний гурток», які користувалися державною підтримкою [4, с. 166].

Суттєве розширення мережі шкіл з угорською мовою викладання було здійснено під час так званої міленіумної шкільної акції у зв'язку зі святкуванням тисячолітнього ювілею заснування Угорської держави [16, с. 640]. На початку XX ст. у більшості державних початкових шкіл основною мовою навчання стала угорська, деякі школи були облаштовані за змішаним принципом, у яких функціонували окремі класи для учнів з рідною угорською мовою, і для тих учнів, для яких рідною була інша мова. Ефективністю мовної політики мадяризації у Закарпатті засвідчило суттєве скорочення шкіл з русинською мовою викладання з 571 у 1874 р. до 23 у 1907 р. [4, с. 163]. На рубежі XIX–XX ст. середніх та вищих закладів з русинською мовою викладання взагалі не було [16, с. 641].

Закон 1907 р. про правовий статус недержавних початкових шкіл вимагав, щоб дитина, для якої угорська мова не була рідною, після завершення нею чотирирічної школи могла доступно виражати думки угорською мовою усно та письмово. Закон також вміщував ідеологічні засади національної політики Угорського королівства й зобов'язував усі школи і усіх вчителів «незалежно від типу школи та від того, отримує вона державну допомогу чи ні, у душах дітей розвинути та підсилити свідомість відданості угорській вітчизні та належності до угорської нації, а також релігійно-морального мислення» [17, с. 42].

Слід відзначити також, що одним із інструментів мовної мадяризації в Угорському королівстві з кінця XIX ст. стала вимога зміни на угорську мову імен, прізвищ та назв населених пунктів.

У підсумку зазначимо, що не зважаючи на те, що мовна політика Дуалістичної монархії стосовно української мови мала базуватися на положеннях 19 ст. Конституції 1867 р., її практична реалізація у Цислейтанії та Транслейтанії мала суттєві особливості. Це було пов'язано з тим, що засади мовної політики держави Габсбургів визначали не лише загальноімперські

законодавчі ініціативи, але й місцеві крайові документи. Мовна політика Угорського королівства базувалася й провадилася на ідеологічному переконанні влади про необхідність побудови «єдиної великої політичної угорської нації», і, як наслідок, вихідним у ній була поетапна мовна мадяризація громадян, у тому числі спрямована на україномовне(русиномовне) населення. Надання статусу урядової польської мови в Галичині, й, водночас, збереження у цьому регіоні крайового статусу за українською мовою негативно позначилося на функціонуванні останньої в адміністративному житті краю. Та все ж, особливо у порівнянні з Російською імперією, українська мова в Австро-Угорській монархії мала досить широкі можливості застосування. Вона була мовою наукових і навчальних публікацій, періодичних видань, використовувалася в освітньому процесі на усіх рівнях, а, до певної міри, й у судовій сфері. Ця ситуація безумовно позитивно позначилася на розвитку української мови у другій половині XIX – на початку XX ст.

Список використаних джерел

1. Гаврецька М. Й. Законодавче закріплення правового статусу української мови в Східній Галичині у другій половині XIX ст. / М. Й. Гаврецька // Часопис Київського університету права. – 2011. – №1. – С.43–47.
2. Гаврецька М. Й. Правовий режим української мови в органах самоврядування Східної Галичини в складі Австрії, Австро-Угорщини / М. Й. Гаврецька // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2014. – №10. – С.44–49.
3. Гаврецька М. Й. Правовий режим української мови у Східній Галичині (1848–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / М. Й. Гаврецька; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2015. – 21 с.
4. Закарпаття в етнополітичному вимірі / М. Панчук, В. Войналович, О. Галенко, Т. Горбань та ін.; Редкол.: (голова) Ю. А. Левенець. – К.: ППІЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2008. – 682 с.
5. Кондратюк О. В. Щодо мовного питання здійснення судочинства на території Галичини у складі Австро-Угорщини / О. В. Кондратюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – №1. – С.25–35.
6. Левицький К. Про права руської мови / К. Левицький. – Львів, 1896. – 32 с.
7. Майор Р. Політика мадяризації та її вплив на розвиток українського національного руху в Закарпатті в середині XIX – на початку XX ст. / Р. Майор // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – 2013. – Т.23. – С.324–343.
8. Марковський В. Я. Правовий статус української мови в Австро-Угорській імперії / В. Я. Марковський // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – №1. – С.48–61.
9. Національна політика Габсбургів на західноукраїнських землях у другій половині XIX – на початку XX ст. // У кітнях двоглавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів. – Харків: КСД, 2016. – С.274–305.
10. Огуй О. Мовна ситуація на Буковині в австрійський період: динаміка крайових мов у соціолінгвістичному аспекті (1774–1918 рр.) / О. Огуй // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк, 2013. – №20. – С.250–255.
11. Огуй О. Формування німецьких колоній на Буковині у XVIII – XX століттях: соціально-економічні та мовні аспекти / О. Огуй // Етнічна історія народів Європи. – 2004. – Вип.16. – С.120–125.
12. Ступарик Б. М. Шкільництво Галичини (1772–1939) / Б. М. Ступарик. – Івано-Франківськ, 1994. – 143 с.
13. Тейлор А. Дж. П. Габсбурзька монархія 1809–1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини / А. Дж. П. Тейлор. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2002. – 260 с.

14. Ткач Л. О. Мовна ситуація на Буковині в кінці XIX – на початку XX століття і розвиток української літературної мови: автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.01 / Л. О. Ткач; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К., 2008. – 40 с.

15. Ткач Л. Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX–XX ст. Частина 2: Джерела і соціокультурні чинники розвитку / Л. Ткач. – Чернівці: Книги – XXI, 2007. – 704 с.

16. Фединець Ч., Генці А. Мовна політика Австро-Угорської монархії: приклад історичного Закарпаття // Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура / україномовний варіант українсько-угорського видання / Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець / Ч. Фединець, А. Генці. – Ужгород: Видавництво «Ліра», 2010. – С.638–647.

17. Черниченко С., Фединець Ч. Наш місцевий Вавилон: Історія мовної політики на території сучасного Закарпаття у першій половині XX століття (до 1944 року) / С. Черниченко, Ч. Фединець. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014. – 236 с.

18. Czeitschner S. Discourse, hegemony and polyglossia in the judicial system of Trieste in the 19th century // Diglossia and Power. Language Policies and Practice in the 19th Century Habsburg Empire / Ed. Rosita Rindler Schjerve / Susanne Czeitschner. – Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2003. – P.69–105.

19. Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Desember 1910 im Reichsrate vertretenen Königreichen und Ländern. 1. Heft. Die summarischen Ergebnisse der Volkszählung. – Wien: Aus der Kaiserlich-Königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1912, 72* s., 137 s.

20. Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Desember 1910 im Reichsrate vertretenen Königreichen und Ländern. 2. Heft des ersten Bandes. – Wien: Aus der Kaiserlich-Königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1914, 53* s., 103 s.

21. Diglossia and Power. Language Policies and Practice in the 19th Century Habsburg Empire / Ed. Rosita Rindler Schjerve. – Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2003. – 351 p.

22. Dziadzio A. Monarchia konstytucyjna w Austrii 1867–1914. Władza – obywatel – prawo / A. Dziadzio. – Kraków: Księgarnia Akademicka, 2001. – 312 s.

23. Fellerer J. Discourse and hegemony: The case of the Ukrainian language in Galicia under Austrian rule (1772–1914) // Diglossia and Power. Language Policies and Practice in the 19th Century Habsburg Empire / Ed. Rosita Rindler Schjerve / Jan Fellerer. – Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2003. – P.107–166.

24. Maráč L. Multilingualism in the Transleithanian part of the Austro-Hungarian Empire (1867–1918): Policy and practice / László Maráč // Jezikoslovlje. 2012. – 13.2. – P.269–298.

25. Rozporządzenie Ministrów, Spraw Wewnętrznych, Wyznań i Oświecenia, Sprawiedliwości, Skarbu, Handlu i Rolnictwa, tudzież Obrony krajowej i Bezpieczeństwa publicznego z d. 5. Czerwca 1869. roku, l. 2354., dotyczące języka urzędowego c. k. Władz, Urzędów i Sadów w Królestwie Galicyi i Lodomerji wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem w służbie wewnętrznej i w korespondencji z innymi władzami // Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomerji wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem. – Rocznik 1869. – Lwów: Z ces. król. galicyjskiej Drukarni rządowej, 1869. – S.67–69.

26. Ustawa o języku wykładowym w szkołach ludowych i średnich Królestw Galicyi i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem // Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomerji wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem. – Rocznik 1867. – Lwów: Z ces. król. galicyjskiej Drukarni rządowej, 1867. – S.21–23.

27. Ustawa z dnia 15. lutego 1905 zmieniająca niektóre postanowienia ustawy z dnia 22. czerwca 1867 Dz. u. kr. Nr. 13. o języku wykładowym w szkołach ludowych i średnich Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem // Dziennik urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicyi. Redagowany w c. k. Radzie szkolnej krajowej. – Lwów, 1905. – S.477–478.

28. Ustawa z dnia 9. kwietnia 1907, o języku urzędowym władz autonomicznych // Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomerji wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem. – Rocznik 1907. – Lwów: Z drukarni Władysława Lozińskiego, 1907. – S.39–42.

29. Wallnig T. Language and power in the Habsburg Empire: The historical context // Diglossia and Power. Language Policies and Practice in the 19th Century Habsburg Empire / Ed. Rosita Rindler Schjerve / Thomas Wallnig. – Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2003. – P.15–32.

30. Zasadnicza ustawa państwowa z dnia 21 Grudnia 1867 r., o ogólnych prawach obywateli Państwa dla królestw i krajów // Przekłady Ustaw, Rozporządzeń i Obwieszczeń z Dziennika Praw Państwa dla Królestwa Galicyi i Lodomerji, tudzież Wielkiego Księstwa Krakowskiego. Rocznik 1867. – Lwów: Z ces. król. galicyjskiej Drukarni rządowej, 1867. – S.491–495.

References

1. Gavrec'ka M. J. Zakonodavche zakriplennja pravovogo statusu ukrai'ns'koi' movy v Shidnij Galychyni u drugij polovyni XIX st. / M. J. Gavrec'ka // Chasopys Kyi'vs'kogo universytetu prava. – 2011. – №1. – S.43–47.

2. Gavrec'ka M. J. Pravovyj rezhym ukrai'ns'koi' movy v organah samovrjaduvannja Shidnoi' Galychyny v skladi Avstrii, Avstro-Ugorshhyny / M. J. Gavrec'ka // Naukovo-informacijnyj visnyk Ivano-Frankivs'kogo universytetu prava imeni Korolja Danyla Galyc'kogo. – 2014. – №10. – S.44–49.

3. Gavrec'ka M. J. Pravovyj rezhym ukrai'ns'koi' movy u Shidnij Galychyni (1848–1939 rr.): avtoref. dys. ... kand. juryd. nauk: 12.00.01 / M. J. Gavrec'ka; NAN Ukrainy, In-t derzhavy i prava im. V. M. Korec'kogo. – K., 2015. – 21 s.

4. Zakarpattja v etnopolitychnomu vymiri / M. Panchuk, V. Vojnalovych, O. Galenko, T. Gorban' ta in.; Redkol.: (golova) Ju. A. Levenec'. – K.: IPIEND im. I. F. Kurasa, 2008. – 682 s.

5. Kondratjuk O. V. Shhodo movnogo pytannja zdjysnennja sudochynstva na terytorii Galychyny u skladi Avstro-Ugorshhyny / O. V. Kondratjuk // Naukovyj visnyk L'vivs'kogo derzhavnogo universytetu vnutrishnih sprav. – 2014. – №1. – S.25–35.

6. Levyck'kyj K. Pro prava rus'koi' movy / K. Levyck'kyj. – L'viv, 1896. – 32 s.

7. Major R. Polityka madjaryzacji ta i'i' vplyv na rozvytok ukrai'ns'kogo nacional'nogo ruhu v Zakarpatti v seredyjni XIX – na pochatu XX st. / R. Major // Naukovi praci Kam'janec'-Podil's'kogo nacional'nogo universytetu imeni Ivana Ogijenka. Istorychni nauky. – 2013. – T.23. – S.324–343.

8. Markovs'kyj V. Ja. Pravovyj status ukrai'ns'koi' movy v Avstro-Ugors'kij imperii' / V. Ja. Markovs'kyj // Naukovyj visnyk L'vivs'kogo derzhavnogo universytetu vnutrishnih sprav. – 2010. – №1. – S.48–61.

9. Nacional'na polityka Gabsburgiv na zahidnoukrai'ns'kyh zemljah u drugij polovyni XIX – na pochatu XX st. // U kigtjah dvozglavyh orliv. Tvorenja modernoi' nacii'. Ukrai'na pid skipetramy Romanovyh i Gabsburgiv. – Harkiv: KSD, 2016. – S.274–305.

10. Oguj O. Movna sytuacija na Bukovyni v avstrijs'kij period: dynamika krajovyh mov u sociolingvistychnomu aspekti (1774–1918 rr.) / O. Oguj // Naukovyj visnyk Shidnojevropejs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serija: Filologichni nauky. Movoznavstvo. – Luc'k, 2013. – №20. – S.250–255.

11. Oguj O. Formuvannja nimec'kyh kolonij na Bukovyni u XVIII – XX stolittjah: social'no-ekonomichni ta movni aspekty / O. Oguj // Etnichna istorija narodiv Jevropy. – 2004. – Vyp.16. – S.120–125.

12. Stuparyk B. M. Shkil'nyctvo Galychyny (1772–1939) / B. M. Stuparyk. – Ivano-Frankivs'k, 1994. – 143 s.

13. Tejlor A. Dzh. P. Gabsburz'ka monarchija 1809–1918. Istorija Avstrijs'koi' imperii' ta Avstro-Ugorshhyny / A. Dzh. P. Tejlor. – L'viv: VNTL-Klasyka, 2002. – 260 s.

14. Tkach L. O. Movna sytuacija na Bukovyni v kinci XIX – na pochatu XX stolittja i rozvytok ukrai'ns'koi' literaturnoi' movy: avtoref. dys... d-ra filol. nauk: 10.02.01 / L. O. Tkach; NAN Ukrainy, In-t movoznav. im. O. O. Potebni. – K., 2008. – 40 s.

15. Tkach L. Ukrai'ns'ka literaturna mova na Bukovyni v kinci XIX–XX st. Chastyna 2: Dzhherela i sociokul'turni chynnyky rozvytku / L. Tkach. – Chernivci: Knygy – XXI, 2007. – 704 s.

16. Fedynec' Ch., Genci A. Movna polityka Avstro-Ugors'koi' monarchii': pryklad istorychnogo Zakarpattja // Zakarpattja 1919–2009 rokiv: istorija, polityka, kul'tura / ukrai'nomovnyj variant ukrai'ns'ko-ugors'kogo vydannja / Pid red. M. Vagesha, Ch. Fedynec' / Ch. Fedynec', A. Genci. – Uzhgorod: Vydavnyctvo «Lira», 2010. – S.638–647.

17. Chernychenko S., Fedynec' Ch. Nash miscevyj Vavylon: Istorija movnoi' polityky na terytorii' suchasnogo Zakarpattja u pershij polovyni XX stolittja (do 1944 roku) / S. Chernychenko, Ch. Fedynec'. – Uzhgorod: Poligrafcentr «Lira», 2014. – 236 s.

18. Czeitschner S. Discourse, hegemony and polyglossia in the judicial system of Trieste in the 19th century // Diglossia and Power. Language Policies and Practice in the 19th Century Habsburg Empire / Ed. Rosita Rindler Schjerve / Susanne Czeitschner. – Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2003. – P.69–105.

19. Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Desember 1910 im Reichsrate vertretenen Königreichen und Ländern. 1. Heft. Die summarischen Ergebnisse der Volkszählung. – Wien: Aus der Kaiserlich-Königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1912, 72* s., 137 s.

20. Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Desember 1910 im Reichsrate vertretenen Königreichen und Ländern. 2. Heft des ersten Bandes. – Wien: Aus der Kaiserlich-Königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1914, 53* s., 103 s.

21. Diglossia and Power. Language Policies and Practice in the 19th Century Habsburg Empire / Ed. Rosita Rindler Schjerve. – Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2003. – 351 p.

22. Dziadzio A. Monarchia konstytucyjna w Austrii 1867–1914. Władza – obywatel – prawo / A. Dziadzio. – Kraków: Księgarnia Akademicka, 2001. – 312 s.

23. Fellerer J. Discourse and hegemony: The case of the Ukrainian language in Galicia under Austrian rule (1772–1914) // Diglossia and Power. Language Policies and Practice in the 19th Century Habsburg Empire / Ed. Rosita Rindler Schjerve / Jan Fellerer. – Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2003. – P.107–166.

24. Marác L. Multilingualism in the Transleithanian part of the Austro-Hungarian Empire (1867–1918): Policy and practice / László Marác // Jezikoslovlje. 2012. – 13.2. – P.269–298.

25. Rozporządzenie Ministrów, Spraw Wewnętrznych, Wyznań i Oświecenia, Sprawiedliwości, Skarbu, Handlu i Rolnictwa, tudzież Obrony krajowej i Bezpieczeństwa publicznego z d. 5. Czerwca 1869. roku, l. 2354., dotyczące języka urzędowego c. k. Władz, Urzędów i Sadów w Królestwie Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim w służbie wewnętrznej i w korespondencji z innemi władzami // Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim. – Rocznik 1869. – Lwów: Z ces. król. galicyjskiej Drukarni rządowej, 1869. – S.67–69.

26. Ustawa o języku wykładowym w szkołach ludowych i średnich Królestw Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim // Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim. – Rocznik 1867. – Lwów: Z ces. król. galicyjskiej Drukarni rządowej, 1867. – S.21–23.

27. Ustawa z dnia 15. lutego 1905 zmieniająca niektóre postanowienia ustawy z dnia 22. czerwca 1867 Dz. u. kr. Nr. 13. o języku wykładowym w szkołach ludowych i średnich Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim // Dziennik urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicyi. Redagowany w c. k. Radzie szkolnej krajowej. – Lwów, 1905. – S.477–478.

28. Ustawa z dnia 9. kwietnia 1907, o języku urzędowym władz autonomicznych // Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim. – Rocznik 1907. – Lwów: Z drukarni Władysława Lozińskiego, 1907. – S.39–42.

29. Wallnig T. Language and power in the Habsburg Empire: The historical context // Diglossia and Power. Language Policies and Practice in the 19th Century Habsburg Empire / Ed. Rosita Rindler Schjerve / Thomas Wallnig. – Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2003. – P.15–32.

30. Zasadnicza ustawa państwowa z dnia 21 Grudnia 1867 r., o ogólnych prawach obywateli Państwa dla królestw i krajów // Przekłady Ustaw, Rozporządzeń i Obwieszczeń z Dziennika Praw Państwa dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi, tudzież Wielkiego Księstwa Krakowskiego. Rocznik 1867. – Lwów: Z ces. król. galicyjskiej Drukarni rządowej, 1867. – S.491–495.

Kazakevych O. M., Ph. D. in History, associate professor at the department of history and ethnic policy of the National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), o.kazakevich@gmail.com

Ethnic policy of the Austro-Hungarian Empire towards the Ukrainian language

The article reveals the Austro-Hungarian Empire's linguistic policy towards the Ukrainian language in Galicia, Bukovyna and Transcarpathian area. The author states that the linguistic policy of both Cisleithania and Transleithania based itself on the principles of the article 19 of Constitution of 1867, which guaranteed the equality for all the languages. However, its application largely depended on the

regional laws. In Galicia and Bukovyna these laws defined Ukrainian as a regional language and, at the same time, provided a status of the administrative language for the Polish. This norm guaranteed the usage of Ukrainian in education, research work, publishing, theater. However, it narrowed significantly its usage in the public administration and courts. Thus, in general, the linguistic policy of Cisleithania towards Ukrainian was much more loyal comparing to the one of Transleithania, where the local authorities implemented the project of the Great Hungarian nation and, therefore, made efforts to integrate the Ukrainian speaking population into the Hungarian cultural and linguistic space.

Keywords: Austro-Hungarian empire, linguistic policy, Ukrainian (Ruthenian) language, regional language, administrative language, Austro-Hungarian Constitution of 1867, tolerance, magyarization.

* * *

УДК 94:39(438+477)«1920/1930»

Чернега П. М.,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри етнології та краєзнавства
Факультету історичної освіти, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), kafetno@ukr.net

Фесенко В. В.,
аспірантка кафедри етнології та краєзнавства
Факультету історичної освіти, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), victoria.fesenko@gmail.com

Адміністративно-територіальний устрій ТА ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ ЕТНІЧНОЇ МЕНШИНИ В УСРР (1923–1932 РР.)

Наукове повідомлення присвячене дослідженню соціально-правового статусу польської етнічної меншини, її адміністративно-територіальному устрою та органам місцевого самоврядування в УСРР у 1920–1930-ті рр. Розглянуто шляхи, форми та методи реалізації цієї політики; проаналізовано функціонування системи спеціальних державних органів у справах польської етнічної меншини. Розглянуто труднощі, що виникали під час впровадження національної політики. З'ясовано, що у досліджуваній період польські ради створювалися згорі і штучно, прослідковано динаміку виокремлення рад. Автори прийшли до висновку, що діяльність більшовицької польської сільської рад була слабо пов'язана з інтересами селян, вони не виступали їхніми захисниками, не спиралися на них, а зводили роботу до виконання директив вищих органів влади. У ході дослідження також з'ясовано, що залучення польського населення до будівництва соціалізму в УСРР радянська влада створювала партійно-адміністративний апарат.

Ключові слова: коренізація, національна політика, польська етнічна меншина, адміністративно-територіальний устрій.

Одним із найбільш суперечливих, дискусійних та малодосліджених періодів в історії національних і культурних зв'язків українського та польського народів є 20–30-ті роки ХХ ст. Саме ця доба в історії України і Польщі, їх міжнародних зв'язків була перенасичена ідеологічними штампами та перекрученнями, що перешкоджало об'єктивному аналізу історичних процесів. Сьогодні, маючи можливість вивчити широку джерельну базу, необхідно комплексно, об'єктивно та різнобічно розкрити події цього значимого періоду у житті двох сусідніх народів.

Етнокультурний розвиток українського народу в умовах відновлення державної незалежності засвідчив актуальність оптимізації, вироблення зваженої внутрішньої, зокрема національної політики з урахуванням досвіду та уроків історичного минулого окремих країв компактного проживання представників різних етносів.

Зростання інтересу науковців і широкої громадськості до історії і трагічної долі українського народу